

Wet zorg & dwang

Informatie over de inzet van (on)vrijwillige zorg

»»» Sint Jacob verleent de zorg aan cliënten met een psychogeriatrische of gelijkgestelde aandoening op vrijwillige basis. Soms zijn cliënten niet (meer) in staat zelf te beoordelen wat goed voor hen is en dan kunnen ze te maken krijgen met onvrijwillige zorg. In deze brochure leggen we uit wat dat betekent.

In Nederland leven we in vrijheid. Dat houdt onder meer in dat ieder mens het recht heeft om zelf te kiezen welke zorg hij of zij ontvangt. De zorg waar cliënten zelf mee instemmen, noemen we vrijwillige zorg. Onvrijwillige zorg is zorg die volgens professionals wel nodig is, maar waarmee de cliënt en/of diens vertegenwoordiger niet instemt of waartegen de cliënt zich verzet. Dat kan variëren van douchen tot gedwongen opname. De inzet van onvrijwillige zorg is geregeld in de Wet zorg en dwang. Zowel vrijwillige als onvrijwillige zorg leggen we vast in het zorgplan.

De Wet zorg en dwang

De Wet zorg en dwang (Wzd) beschermt de vrijheid van (onder andere) mensen met een psychogeriatrische aandoening om het eigen leven in te richten.

De Wzd regelt in welke situaties onvrijwillige zorg mag worden toegepast, wie dat besluit neemt en op welke manier, hoe lang de onvrijwillige zorgverlening mag duren en wanneer het wordt geëvalueerd. Het uitgangspunt

is dat onvrijwillige zorg alleen is toegestaan, in de minst ingrijpende vorm, als het echt niet anders kan. Het is altijd het laatste middel.

Wanneer is onvrijwillige zorg toegestaan?

Onvrijwillige zorg mag worden ingezet op drie voorwaarden:

1. de cliënt is wilsonbekwaam ter zake, én
2. er is sprake van (dreigend) ernstig nadeel voor de cliënt zelf en/of anderen in zijn of haar directe omgeving, én
3. er is geen alternatieve zorg waar de cliënt wel mee instemt.

1. Een cliënt is **wilsonbekwaam ter zake** als hij in een specifieke situatie of bij een bepaalde beslissing de informatie over zijn zorg of behandeling niet begrijpt of kan afwegen, niet begrijpt wat de gevolgen van zijn besluit zijn of niet weet dat hij een besluit neemt. De wilsonbekwaamheid hangt af van het onderwerp. Een cliënt kan in de ene

situatie wel wilsbekwaam zijn en in de andere niet. Dit wordt op zorgvuldige, beargumenteerde wijze beoordeeld door de zorgverantwoordelijke en een bij de zorg betrokken arts. Bereiken zij hierover geen overeenstemming met de vertegenwoordiger van de cliënt, dan beoordeelt een onafhankelijke, niet bij de zorg betrokken arts de wilsbekwaamheid van de cliënt.

2. (Dreigend) **ernstig nadeel** is bijvoorbeeld een risico op overlijden, ernstig lichamelijk letsel of veel pijn (bijvoorbeeld door uitdroging of ondervoeding), ernstige psychische, materiële, immateriële of financiële schade, ernstige verwaarlozing, het uitlokken van agressie of bedreiging van de algemene veiligheid. Het gaat om zowel ernstig nadeel voor de cliënt zelf als voor anderen in zijn of haar directe omgeving.

3. Voordat onvrijwillige zorg wordt ingezet, moeten de zorgverantwoordelijke en de arts met de cliënt en diens vertegenwoordiger bespreken of er minder ingrijpende **alternatieven** zijn. Zou de cliënt wel instemmen met een andere vorm van de noodzakelijke zorg?

Wie bepaalt of onvrijwillige zorg noodzakelijk is?

De zorgverantwoordelijke bepaalt samen met een Wzd-functionaris of onvrijwillige zorg

nodig is. Bij Sint Jacob zijn dat de kwaliteitsverpleegkundige en een specialist ouderengeneeskunde. Zij bespreken het voornemen om onvrijwillige zorg in te zetten altijd eerst met de cliënt en/of diens vertegenwoordiger.

Verleent Sint Jacob op verzoek van de familie specifieke zorg aan een wilsonbekwame cliënt, maar gaat de cliënt daartegen in verzet? Dan zoekt de kwaliteitsverpleegkundige in overleg met de vertegenwoordiger een alternatieve oplossing. Is die niet voorhanden, dan bepaalt de kwaliteitsverpleegkundige samen met een specialist ouderengeneeskunde of de gewenste zorg volgens de Wet zorg en dwang mag worden verleend.

Hoe verloopt de inzet van onvrijwillige zorg?

In de Wet zorg en dwang staat een duidelijk stappenplan dat de zorgverantwoordelijke moet doorlopen om te bepalen of onvrijwillige zorg noodzakelijk is. Het stappenplan beschrijft bijvoorbeeld welke professionals de zorgverantwoordelijke bij die beslissing moet betrekken en wanneer zij verplicht zijn te evalueren of de onvrijwillige zorg nog nodig is. Het actuele stappenplan kunt u opvragen bij de betrokken zorgverantwoordelijke.

Afweging onvrijwillige zorg binnen de WZD

Is de cliënt wilsbekwaam ter zake?

Ja

Cliënt beslist zelf welke zorg hij wil ontvangen

Nee, de cliënt is wilsonbekwaam ter zake

Is er sprake van (dreigend) ernstig nadeel?

Ja

Is er een alternatief beschikbaar waar de cliënt het mee eens is?

Nee

Vertegenwoordiger beslist

Ja

Vrijwillige zorgalternatief wordt ingezet

Nee

Zorgverantwoordelijke beslist tot onvrijwillige zorg

Voorbeelden van onvrijwillige zorg

- Het toedienen van vocht, voeding en medicatie, medische handelingen of behandelingen vanwege een psychogeriatrische of lichamelijke aandoening. Dus ook douchen of de griep prik geven.
- Het beperken van de bewegingsvrijheid, bijvoorbeeld door bedhekken, tegenhouden of iemand vastzetten in een rolstoel.
- Insluiten, bijvoorbeeld door het op slot doen van een deur die de cliënt niet zelf kan openen.
- Toezicht houden op de cliënt, bijvoorbeeld door camerabewaking of bewegingssensoren.
- Het onderzoeken van de woon- of verblijfsruimte op gedrag beïnvloedende middelen, zoals alcohol, of gevaarlijke voorwerpen.
- Het beperken van de vrijheid om het eigen leven in te richten, bijvoorbeeld het verbieden of beperken van een relatie, roken of bepaalde voedingsmiddelen.
- Gedwongen opname in een zorginstelling.

Wie kan een wilsonbekwame cliënt vertegenwoordigen?

De overheid heeft in de Wet op de Geneeskundige Behandelovereenkomst (WGBO) vastgelegd in welke rangorde mensen mogen optreden als vertegenwoordiger van een wilsonbekwame cliënt:

1. een curator of mentor (door de rechter benoemd)
2. een schriftelijk gemachtigde (door de cliënt benoemd in een schriftelijke verklaring bij de notaris).
3. de echtgenoot, geregistreerd partner of andere levensgezel (vrijwillig)
4. een ouder, kind, broer, zus of kleinkind (vrijwillig).

Wanneer meerdere mensen binnen dezelfde rangorde voor vertegenwoordiging in aanmerking komen, zoals broers en/of zussen, dan vragen wij hen één persoon aan te wijzen.

Welke rechten heeft de cliënt en/of vertegenwoordiger?

Is een cliënt wilsonbekwaam, dan overlegt Sint Jacob met diens vertegenwoordiger over de vrijwillige en onvrijwillige zorg. De vertegenwoordiger heeft recht op inzage in het deel van het zorgplan dat gaat over de onderwerpen waarop de cliënt wilsonbekwaam is. Zowel de wilsbekwame cliënt als de vertegenwoordiger van

een wilsonbekwame cliënt hebben recht op volledige en begrijpelijke informatie over de betreffende zorg en mogelijke keuzes.

Bij onvrijwillige zorg is het belangrijk dat u informatie krijgt over:

- de aanleiding voor de toepassing van de onvrijwillige maatregel: welk gevaar of risico loopt de (omgeving van de) cliënt
- de voor- en nadelen van de toepassing van de onvrijwillige zorg
- mogelijke alternatieven en hun voor- en nadelen
- uw rechten om een maatregel niet te accepteren.

Waar kunt u terecht met vragen?

Met vragen over de Wet zorg en dwang kunt u terecht bij de kwaliteitsverpleegkundige van uw locatie. Daarnaast heeft u als cliënt of vertegenwoordiger recht op kosteloze ondersteuning bij problemen, vragen en klachten omtrent onvrijwillige zorg. Hiervoor is een speciale cliëntenvertrouwenspersoon aangesteld, die alleen opkomt voor uw belangen. De cliëntenvertrouwenspersoon werkt niet bij Sint Jacob, maar bij de onafhankelijke organisatie Zorgstem. De contactgegevens van de cliëntenvertrouwenspersoon vindt u op onze website: www.sintjacob.nl/wet-zorg-en-dwang.

Waar kunt u terecht met klachten?

Heeft u een klacht over onvrijwillig geboden zorg? Sint Jacob hanteert een laagdrempelige klachtenregeling. Wij adviseren u uw klacht eerst te bespreken met de betrokken medewerker of arts. Lukt het niet samen tot een oplossing te komen, dan neemt u contact op met de manager Zorg en Dienstverlening van uw locatie. Wij kunnen de klacht ook namens u indienen bij de onafhankelijke Klachtencommissie Onvrijwillige Zorg (KCOZ). Meer informatie over onze klachtenregeling vindt u op onze website: www.sintjacob.nl/complimenten-en-klachten. Wilt u liever met een onafhankelijke partij over uw klacht praten? De cliëntenvertrouwenspersoon (zie hiernaast) kan helpen bij het helder krijgen van het probleem, uitleg geven over uw rechten, ondersteunen bij gesprekken, helpen bij het schrijven van brieven of mails en ondersteunen bij de klachtenprocedure.

Meer weten over de Wet zorg en dwang?

Kijk voor meer informatie op www.dwanginzorg.nl www.sintjacob.nl